Норма эквивалентности – это наиболее «собственно переводческое» нормативное требование к переводу. Она полностью определяется лингвистическими факторами, и степень ее соблюдения может быть установлена с максимальной объективностью. Эквивалентность перевода оригиналу является и наиболее объективным критерием для характеристики результатов деятельности переводчика. Как следствие, именно этот критерий широко используется и при редактировании профессиональных переводов, и в процессе обучения будущих переводчиков.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что обучение нормам перевода является одной из важнейших составных частей процесса обучения студентов-переводчиков; норма эквивалентности заслуживает постоянного внимания на протяжении всего обучения, тогда как другие нормы необходимо принимать во внимание в соответствующих разделах программы. Перспективу дальнейшего исследования мы видим в разработке критериев оценивания соблюдения той или иной нормы.

Библиографические ссылки

1. **Комиссаров В. Н.** Современное переводоведение : [учеб. пособ.] / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2001. – 424 с.
2. **Комиссаров В. Н**. Теория перевода (лингвистические аспекты) : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.

Надійшла до редколегії 21.10.2013

УДК 811.111’373.7 + 811.111’25

В. Ф. Перетокіна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕНТАЛІТЕТУ В АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Розглянуто значення та переклад англійських дієслівних фразеологізмів зі словом *heart*. Проаналізовано різні способи перекладу цих фразеологізмів та їх адекватність, а також визначено відображення національного менталітету в англійських дієслівних фразеологізмах та їх українських перекладах.

***Ключові слова**:* англійські фразеологізми, дієслівні фразеологізми, значення, способи перекладу, адекватність, фразеологічний аналог, національний менталітет.

Рассмотрены значения и перевод английских глагольных фразеологизмов со словом *heart*. Проанализированы разные способы перевода этих фразеологизмов и их адекватность, а также определено отображение национального менталитета в английских глагольных фразеологизмах и их украинских переводах.

***Ключевые слова**:* английские фразеологизмы, глагольные фразеологизмы, значение, способы перевода, адекватность, фразеологический аналог, национальный менталитет.

The article deals with the problems of meaning and translation of the English verbal phraseological units with the word heart. Different ways of their translation and adequacy

© В. Ф. Перетокіна, 2014

of translation have been analyzed. Reflection of national mentality in the English verbal phraseological units and their Ukrainian translations has been determined.

***Key words**:* the English phraseological units, verbal phraseological units, meaning, ways of translation, adequacy, phraseological analog, national mentality.

Фразеологія є невід'ємною частиною та своєрідною скарбницею мови, яка відіграє значну роль при вивченні мови, а також при перекладі з однієї мови на іншу. Фразеологія та фразеологічні одиниці містять в собі інформацію, яка відображає багатовікову історію народу, його традиції та звичаї. Фразеологізми – це сполучення слів, що не утворюються спонтанно у мовленні, а входять у нього як готові блоки з певними значеннями. Зазвичай значення фразеологізму не зводиться до суми значень слів, що входять у нього.

Фразеологізми можуть належати до стилістично забарвленої лексики, їм властива метафоричність та образність. Вони можуть входити до синонімічних та антонімічних рядів, як і слова, а також можуть мати варіанти, тобто змінний компонент. Визначення фразеологізму як структури, семантично цілісної, відтворюваної у готовому вигляді у мовленні й ідіоматичної, є загальноприйнятим [3, с. 98–99]. Проблеми фразеології досліджували такі видатні вчені, як: В. В. Виноградов, О. І. Смирницький, О. В. Кунін, Н. М. Шанський, І. В. Арнольд, Н. Н. Амосова [4; 14; 9; 16; 2; 1], а також сучасні лінгвісти Л. Г. Верба, Д. І. Квеселевич, М. І. Мостовий, І. В. Корунець, В. І. Карабан, А. Г. Ніколенко та ін. [3; 6; 11; 8; 5; 12]. Проблема перекладу фразеологізмів досліджувалася відомими фахівцями в цій галузі, наприклад, В. Н. Комісаровим, Я. І. Рецкером, А. Д. Швейцером та ін. [7; 13; 17]. При класифікації фразеологізмів учені нашої країни використовують запропоновану ще в 1977 році російським академіком В. В. Виноградовим систему виділення трьох основних класів фразеологічних одиниць за ознакою їх вмотивованості. Існують також інші класифікації, наприклад структурна. Згідно з цією класифікацією фразеологічні одиниці поділяються на дієслівні, субстантивні, ад'єктивні, адвербіальні та вигукові.

З точки зору порівняння фразеологічних систем цікавим видається вивчення семантичних груп фразеологізмів. Концептуально фразеологізми, що базуються на тих чи інших видах діяльності, природно відбивають географічні та історичні умови розвитку народу, відображають національний менталітет. Створення певного образу, акцентуація якості, інтенсивності дії чи процесу в англійській та українській мовах відбувається у подібних, суміжних напрямках та часто базується на інших елементах. Важливою складовою культури народу є фразеологічні одиниці, які відбивають національно-культурну специфіку сприйняття світу. Семантична група соматичних фразеологізмів, у складі яких використовується назва людського тіла, є найбільшою.

Мета дослідження проаналізувати значення та переклад англійських дієслівних соматичних фразеологізмів зі словом heart та визначити, які способи перекладу найчастіше вживаються та наскільки повно, адекватно вони передають значення англійських фразеологізмів, а також яким чином відображається національний менталітет при перекладі фразеологізмів.

Для проведення дослідження використовуємо фундаментальну працю – Англо-російський фразеологічний словник О. В. Куніна (АРФС) [10]. Аналіз англійських дієслівних соматичних фразеологізмів зі словом ***heart*** дозволив виділити три групи фразеологізмів відповідно до способу перекладу. До першої групи

увійшли фразеологізми, які були перекладені за допомогою відповідних українських фразеологізмів. У першій групі можна виділити декілька підгруп.

Так, до першої підгрупи були віднесені англійські дієслівні фразеологізми, які були перекладені за використанням українського фразеологічного аналогу з відповідним елементом – словом ***серце.*** До цієї підгрупи можна віднести третину проаналізованих фразеологізмів Наприклад, фразеологізм ***be sick at heart*** має значення *тужити, важко на серці*. Речення «*The thought of the years that lay ahead* ***made me sick at heart****» (A.J. Cronin)* можна перекласти, використовуючи відповідний український фразеологізм-аналог: «*Від думки про роки, які я мала провести тут,* ***в мене стискалося серце****»*. При перекладі фразеологізму ***make smb's heart bleed,*** який має значення *змусити серце кров'ю обливатися, змусити страждати кого-небудь,* ми використовуємо український фразеологічний аналог з тим же елементом. Наприклад, речення «*To see the poor children with their little bones coming through their skin is enough* ***to make your heart bleed****» (Ch. Dickens)* перекладаємо як «***Серце кров'ю обливається,*** *коли бачиш малих дітей, таких худих, що аж кістки через шкуру видно». Фразеологізм* ***one's heart is broken*** має значення *серце розбите, людина вбита горем.* Перекладаючи речення «*I'm alone, and* ***my heart is broken****» (H. R. Haggard),* використовуємо відповідний український фразеологізм-аналог з тим же елементом, що і в англійській мові*: «Я самотній, і* ***моє серце розбите****»*. Фразеологізм ***take smth to heart*** пояснюється як *серйозно віднестись, прислухатись до чогось; приймати що-небудь близько до серця.* При перекладі речення «***He took to heart*** *his father's advice» (H. R. Haggard)* звертаємося до українського фразеологізму-аналогу: «***Він прийняв близько до серця*** *батькову пораду».*

Друга підгрупа складається теж із фразеологізмів, які були перекладені за допомогою українських фразеологічних аналогів з елементом ***душа.*** Як зазначає сучасний лексиколог Л. Г. Верба, англійські фразеологізми зі словом ***heart*** дуже часто відповідають українським зі словом ***душа.*** Поняття ***душа*** є одним із головних компонентів української ментальності [15]. В наших прикладах зустрічаються елементи ***душа*** й ***дух***. До цієї підгрупи увійшли більше третини проаналізованих англійських дієслівних соматичних фразеологізмів зі словом ***heart. Break one's heart*** означає *убиватися, сумувати, краяти серце, душу.* Наприклад, речення «*I'm making her marry you, and the poor boy* ***is breaking his heart about it****» (B. Shaw)* можна перекласти як: «*Я примушую її вийти заміж за Вас, і цей бідолашний хлопчик убивається,* ***крає свою душу****»*. Англійський фразеологізм ***bring smb's heart into his mouth*** має значення *злякати кого-небудь до смерті.* Речення «*His voice* ***brought Oliver's heart into his mouth****» (Ch. Dickens)* перекладаємо за допомогою фразеологічного аналога з елементом ***душа***: «*Коли Олівер почув його голос, то* ***душа Олівера впала до п'ят****»*. Фразеологізм ***have one's heart in smth*** означає *вкладати всю душу, енергію у будь-що.* Наприклад: «*He* ***had his heart in*** *his new business» (АРФС) – «****Він вкладав всю душу*** *у свій новий бізнес».* У перекладі ми використовуємо український фразеологічний аналог *вкладати душу.* Фразеологізм ***keep a good heart*** означає *не занепадати духом, не засмучуватись.* Речення з цим фразеологізмом «*He told them* ***to keep heart****» (АРФС)* ми перекладаємо за допомогою українського фразеологічного аналога: «*Він просив їх* ***не занепадати духом****»*. Фразеологізм ***one's heart goes out of*** має значення *душа не лежить до чогось*. Наприклад, перекладаючи речення *«It isn't that I haven't got time, it's just that – well* ***my heart gone out of it****» (J. Wain),* використовуємо український фразеологічний аналог з елементом ***душа***: «*Не можна сказати, що в мене не було*

часу, просто ***душа більше не лежала до неї*** *(музики)».* Англійський фразеологізм, який відрізняється від того, що ми проаналізували вище, лише прийменником ***to***, тобто він має вигляд ***one's heart goes out to*** і означає *від душі співчувати.* Наприклад, речення *«****My heart went out to*** *her in admiration and sympathy» (J. Wain)* перекладаємо як: «*Я пишався нею і* ***співчував їй від усієї душі****».* Фразеологізм ***open one's heart to smb*** перекладається за допомогою українського аналогічного фразеологізму з елементом ***душа***. Наприклад, речення «*She had no one to whom she could* ***open the heart****» (I. W. Murdoch)* перекладаємо як: «*Вона вважала, що їй* ***нема кому відкрити душу****»*.

Деякі англійські фразеологізми пояснюються за допомогою аналогів з паралельними формами, тобто з двома елементами: ***серце і душа***. Наприклад, фразеологізми ***Lie at somebody's heart, weigh upon somebody's heart*** мають значення *гнітити душу, лежати каменем у когось на серці.* Речення «*The past* ***lay at his heart*** *for many years»* можна перекласти як «*Минуле* ***гнітило його душу (лежало каменем на серці)*** *протягом багатьох років» (АРФС),* тобто можна використати один з двох запропонованих фразеологічних варіантів. Паралельні форми ми також маємо при роз'ясненні таких фразеологізмів, як **break one's heart – краяти серце (душу), one's heart goes out of smth – серце (душа) не лежить до чогось.**

Третя підгрупа складається з українських фразеологічних аналогів, до яких увійшли інші соматичні елементи, наприклад ***руки, язик, ум, а*** *не* ***серце й душа / дух***. Таких прикладів всього декілька. Фразеологізм ***have the heart to*** має значення *наважитись щось зробити.* При перекладі речення з цим англійським фразеологізмом «***Have you the heart to*** *say this of your own son?» (Ch. Dickens)* можна звернутися до українського соматичного фразеологізму, але з іншим елементом: «***Як у вас язик повертається*** *казати таке про власного сина?»* Фразеологізм ***lose heart*** роз'яснюється як *падати духом, втрачати силу духу, опускати руки.* Перекладаючи речення *«They dug and dug, but they found nothing, even a great professor* ***lost heart****» (A.Wilson),* використовуємо український соматичний фразеологізм-аналог, але з іншим елементом: «*Вони копали і копали, але не знайшли нічого, навіть у видатного професора* ***опустилися руки****».* Щодо англійського фразеологізму ***what the heart thinks the tongue speaks,*** то при перекладі буде у нагоді відповідний український фразеологічний еквівалент ***що на умі, то й на язиці.***

До четвертої підгрупи увійшли фразеологізми, які були перекладені з використанням українських фразеологізмів, до складу яких не входили соматичні елементи. Кількість таких фразеологізмів зовсім незначна. У даному випадку можливо перекласти англійський фразеологізм, підібравши відповідний український фразеологізм-аналог. Речення «*My father was bankrupt. It nearly* ***broke his heart,*** *because he persuaded several of his friends to put money into the business»* – можна перекласти, підібравши український фразеологізм-аналог: «*Батько збанкрутував, він* ***ледь не помер від горя,*** *бо вмовив деяких своїх друзів вкласти гроші в цю справу».* Значення фразеологізму ***searh one's heart*** роз'яснюється як *перевірити свої почуття, аналізувати свої дії.* Для перекладу речення з цим фразеологізмом «*He* ***searched his heart*** *trying to decide if he had been unfair in saying that to Tom»* вважається доцільним використання українського фразеологізму без соматичних елементів. Наприклад: «*Він* ***довго мучився,*** *а раптом він поступив неправильно, сказавши це Тому».*

До другої групи ми віднесли ті фразеологізми, які були перекладені за допомогою українського дієслова, яке досить повно розкриває значення фразеологіз-

му. Цей спосіб використовуємо, коли неможливо підібрати український фразеологічний аналог. У цю групу увійшла п'ята частина проаналізованих англійських дієслівних фразеологізмів зі словом ***heart***.

Англійський фразеологізм ***eat one's heart out*** означає *мовчки страждати, знемагати від туги, марніти на очах.* Речення, в якому зустрічається цей фразеологізм «*I know you* ***are eating your heart*** *out with anxiety and worry ... not for yourself, but for all of us»* перекладаємо як: «*Я знаю, ти* ***змарніла*** *від занепокоєння ... і не за себе, а за нас усіх».* Фразеологізм ***find (it) in one's heart to*** пояснюється як *змусити себе, наважитись на щось*. Перекладаючи речення *«At least you seem so well prepared to hear a tale of silliness that I* ***cannot find it in my heart*** *to disappoint you»*, використовуємо дієслово ***наважуватись***: *Вам так кортіло послухати якусь історію, що я* ***не наважусь*** *розчарувати вас.* Англійський фразеологізм ***have a soft corner in one's heart for smb*** має значення *відчувати душевний потяг, тепле почуття до когось.* Речення «*She* ***had a soft corner in her heart for*** *the porpoises»* можна перекласти як «*Вона* ***обожнювала*** *дельфінів».* У цьому випадку англійський фразеологізм було замінено одним українським дієсловом, але таким, яке передає сильні теплі почуття до когось. Англійський фразеологізм ***set one's heart of smb*** має значення *всім серцем поривatись до кого-небудь, мріяти про когось, зацікавитися ким-небудь.* Використовуючи дієслово з***ахопитися,*** яке розкриває значення фразеологізму, перекладаємо речення «F*ate had driven him seventeen years ago* ***to set his heart upon*** *this woman»* як «*Сімнадцять років тому він так* ***захопився*** *тією жінкою».*

До третьої групи увійшли ті фразеологізми, які були перекладені на українську мову за допомогою описового способу, як відомо, до цього способу звертаються перекладачі, коли немає українських фразеологічних відповідників. У третю групу увійшла п'ята частина проаналізованих англійських фразеологізмів. Англійський фразеологізм ***have one's heart in the right place*** пояснюється як *мати добрі, хороші наміри, бути доброю, чуйною людиною.* При перекладі речення «*In fact I know nothing better to be said of a man, than that* ***his heart in the right place»*** використовуємо описовий спосіб: «*Коли про людину говорять, що* ***вона добра і чуйна,*** *то, мабуть, краще і не скажеш».* Англійський фразеологізм ***wear one's heart upon one's sleeve*** має значення *не ховати своїх почуттів, розкривати комусь душу.* Речення «*We do not specially respect him who* ***wear his heart upon his sleeve»*** перекладаємо як: «*Ми не дуже поважаємо людину, яка любить* ***прилюдно демонструвати свої почуття».*** Фразеологізм ***take smb to one's heart*** має значення *захоплено, прихильно прийняти кого-небудь.* Наприклад, речення «*The public* ***took me to their hearts*** *right from the first»* можемо перекласти як «*Публіка з самого початку* ***приймала мене захоплено».***

Отже, проаналізувавши значення англійських дієслівних соматичних фразеологізмів зі словом ***heart*** та їх переклад, ми прийшли до висновку, що найбільш адекватним, експресивним та емоційно забарвленим перекладом є переклад з використанням відповідного українського фразеологізму-аналогу з таким же елементом ***серце*** або елементом ***душа***, який свідчить про специфіку національного менталітету українців Досить адекватними є також переклади англійських фразеологічних одиниць зі словом ***heart*** за допомогою українських фразеологізмів з іншими соматичними елементами або фразеологізмів, до складу яких не входять соматичні елементи. В деяких випадках, коли в українській мові немає відповідного фразеологізму, перекладач змушений підібрати українське дієслово, яке найбільш повно розкриває значення англійського фразеологізму, або звернутися до описового способу перекладу.

Бібліографічні посилання

1. **Амосова Н. Н.** Основы английской фразеологии / Н. Н. Амосова. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1963. – 208 с.
2. **Арнольд И. В.** Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М. : Высш. шк., 1986. – 296 с.
3. **Верба Л. Г.** Порівняльна лексикологія англійської та української мов / Л. Г. Верба. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 160 с.
4. **Виноградов В. В.** Лексикология и лексикография. Избр. труды / АН СССР, Отд-ние лит-ры и яз. / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1977. – 312 с.
5. **Карабан В. І**. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 576 с.
6. **Квеселевич Д. И.** Интеграция словосочетания в современном английском языке / Д. И. Квеселевич. – К. : Высш. шк., 1983. – 84 с.
7. **Комиссаров В. Н.** Теория перевода; (Лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 250 с.
8. **Корунець І. В.** Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2003. – 448 с.
9. **Кунин А. В.** Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – М. : Высш. шк., 1996. – 381 с.
10. **Кунин А. В.** Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – М. : Рус. яз., 1984. – 942 с.
11. **Мостовий М. І.** Лексикологія англійської мови / М. І. Мостовий. – Харків : Основи, 1993. – 256 с.
12. **Ніколенко А. Г.** Лексикологія англійської мови – теорія і практика / А. Г. Ніколенко. – Вінниця : Нова Книга, 2007. – 528 с.
13. **Рецкер Я. И.** Пособие по переводу с английского языка на русский язык / Я. И. Рецкер. – М. : Просвещение, 1982. – 159 с.
14. **Смирницкий А. И.** Лексикология английского языка / А. И. Смирницкий. – М. : Лит-ра на иностр. языках, 1956. – 260 с.
15. Українська душа. – К. : Фенікс, 1992. – 128 с.
16. **Шанский Н. М.** Фразеология современного русского языка / Н. М. Шанский. – М. : Высш. шк., 1985. – 160 с.
17. **Швейцер А. Д.** Теория перевода : Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М. : УРСС, 2008. – 215 с.

Надійшла до редколегії 07.11.2013

УДК 801.82:811.111(73).42

I. P. Suima

Oles Honchar Dnipropetrovsk national university

LEARNING SHORTHAND IN THE PROCESS OF INTERPRETER'S TRAINING

Стаття присвячена особливостям навчання перекладацькому скоропису, розглянуто вправи на покращення перекладацьких навичок, звернено увагу на специфіку відбору основної інформації в тексті-оригіналі для його перекладу.

***Ключові слова*:** перекладацький скоропис, анотування, головна ідея, перекладацька нотація, універсальний перекладацький скоропис.

Статья посвящена особенностям обучения переводческой скорописи, рассмотрены упражнения на улучшение переводческих навыков, обращено внимание на специфику отбора основной информации в тексте-оригинале для его перевода.

***Ключевые слова*:** переводческая скоропись, аннотирование, главная идея, переводческая нотация, универсальная переводческая скоропись.

© I. P. Suima, 2014